

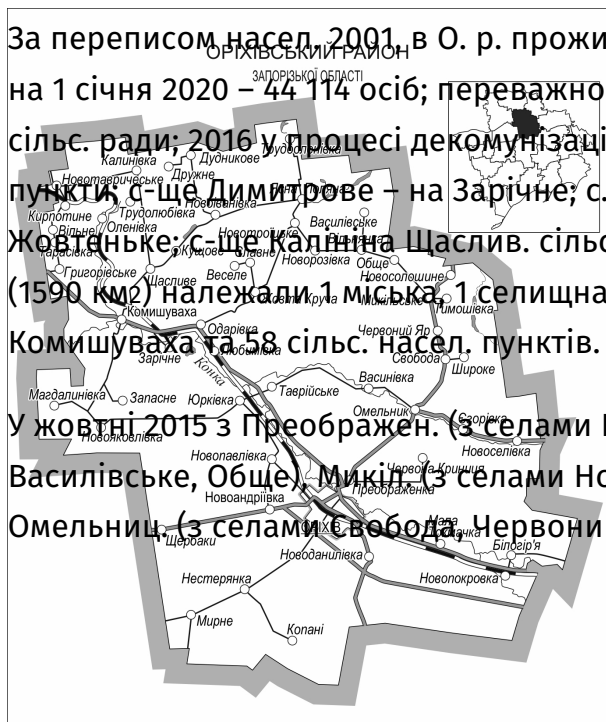
С. В. Коваленко

Оріхівський район

ОРИХІВСЬКИЙ РАЙОН – район, що знаходився у північній частині Запорізької області. Утвор. 1923 з Оріхів., Малотокмачан. (див. Мала Токмачка), Копанів., Білогір'їв. і Преображен. (див. Преображенка) волостей. 1923–25 – у складі Катеринослав. губ.; 1923–30 – Запоріз. округи; 1932–39 – Дніпроп., від 1939 – Запоріз. обл. 1923–27 також існував р-н з центром у с. Жеребець (1939–2016 – Кірове, від 2016 – Таврійське). Жеребець. р-н був сформований з Жеребець., Комишувас. (див. Комишуваха) та Юрків. волостей. У 1930-х рр. в О. р. мешкали 37 050 осіб, з них 93 % українців, 3 % росіян, 2 % євреїв. Жит. потерпали від голодомору 1932–33. У грудні 1932 відбувся суд за т. зв. Оріхів. справою над 16-ма особами. Це була карально-репресивна акція проти керів. складу рай. парткому, райвиконкому та працівників госп. установ Оріхівщини, застосована надзвичай. хлібозаготівел. комісією в Україні, яку очолював В. Молотов. Багато мешканців зазнали сталін. репресій й у подальші роки, зокрема 1937. Від жовтня 1941 до вересня 1943 – під нім. окупацією. У вересні 1943 побл. с. Мала Токмачка загинув Герой Радянського Союзу В. Конобаєв; тоді ж побл. с. Магдалинівка відзначилися Герої Рад. Союзу П. Григор'єв, К. Кайдалов, побл. с. Мала Токмачка – С. Бєлий. На фронтах 2-ї світової війни воювали бл. 11 тис. воїнів-земляків, з них бл. 7 тис. загинули. 1945 створ. Комишувас. р-н, що 1962 був розформований. 1963–65 до О. р. входила значна частина насел. пунктів Новомиkolaївського району, зокрема й смт Новомиkolaївка та Тернувате.

За переписом насел. 2001 в О. р. проживали 54,2 тис. осіб (складає 88,6 % до 1989); станом на 1 січня 2020 – 44 114 осіб; переважно українці. 2007 знято з обліку с. Панютине Омельниць. сільс. ради; 2016 у процесі декомунізації, окрім Кірового, перейменовано ще 3 насел. пункти: с-ще Дмитрове – на Зарічне; с. Червоний Жовтень Дмитров. сільс. ради – на Жовтаньке; с-ще Калиніна Щаслив. сільс. ради – на Калинівка. У серед. 2010-х рр. до О. р. (1590 км²) належали 1 міська, 1 селищна та 22 сільс. ради, що об'єднували м. Оріхів, смт Комишуваха та 58 сільс. насел. пунктів.

У жовтні 2015 з Преображен. (з селами Васинівка, Червона Криниця), Вільнян. (з селами Василівське, Обше), Микіїв. (з селами Новосолошине, Тимошівка), Новоселів. (з с. Єгорівка), Омельниць. (з селами Свобода, Червоний Яр, Широке) сільс. рад утвор. Преображен. сільс.

громаду (367,14 км², 5520 осіб). У грудні 2016 утвор. ще 3 громади: з Комишувас. селищ. (з селами Григорівське, Одарівка), Зарічен. (з с. Жовтеньке), Новоіванів. (з селами Дружне, Дудникове, Кущове), Новотаврич. (з с-щем Кирпотине, селами Вільне, Оленівка, Тарасівка), Новотроїц. (з селами Блакитне, Веселе, Жовта Круча, Новорозівка, Славне), Новояковлів. (з селами Запасне, Магдалинівка, Новобойківське), Щаслив. (з с-щем Калинівка, селами Новомихайлівка, Трудолюбівка) та Яснополян. (з с. Трудооленівка) сільс. рад – Комишувас. селищну (530,55 км², 12 800 осіб); з Малотокмачан. і Білогір'їв. (з селами Лугівське, Новопокровка) сільс. рад – Малотокмачан. сільську (172 км², 3091 особа); з Таврій. (з с. Любимівка) та Юрків. сільс. рад – Таврій. сільську (184,3 км², 4303 особи). У квітні 2017 з Оріхів. міської та Копанів., Мирнен., Нестерян., Новоандріїв. (з с. Щербак), Новоданилів., Новопавлів. сільс. рад утвор. Оріхів. міську громаду (345,1 км², 18 972 особи). У липні 2020 О. р. ліквідовано; Оріхів., Малотокмачан. і Преображен. громади зараховано до Пологів. р-ну, Комишувас. і Таврій. громади – до Запоріз. р-ну.

О. р. межував на Пн. з Вільнян. і Новомикол., на Сх. – з Гуляйпіл. і Пологів., на Пд. – з Токмац., на Зх. – з Запоріз. і Василів. р-нами Запоріз. обл. Лежав на Придніпровській низовині. Поверхня – хвиляста лесова рівнина, порізана ярами та балками. Розвідано поклади марганц. і заліз. руд (Пн.-Оріхів. аномалія), бурого вугілля, гранітів, вапняку, каоліну та піску (Оріхів. кар'єр формоматеріалів). Осн. річки: Кінська з притоками Жеребець, Мала Токмачка, Комишуватка (бас. Дніпра). Ґрунти переважно чорноземні звичайні малогумусні. Є Оріхів. лісництво Пологів. лісомислив. господарства (4755,7 га). Тер. та об'єкти природно-заповід. фонду місц. значення: заказники Балка Білоглинна (127 га, с. Новоданилівка), Урочище Мала Токмачка (159 га, с. Мала Токмачка), Урочище Преображенське (89 га, с. Преображенка), Юрківська гора (373 га, с. Юрківка; усі створ. 1980), Балка Бабакова (1992, 99,4 га, с. Мала Токмачка; усі – ботан.), Балка Сидельникова (55 га), Балка Чуграєва (35 га; обидва – с. Новоандріївка), Балка Норова (70 га, с. Юрківка), Балка Оріхівська (30 га, с. Преображенка; усі – 1984, ентомол.), Балка Панютинська (1998, 117 га, с. Панютине), Вигін Чабанка (103 га), Цілинна лощина з ярами (185,8 га; обидва – с. Омельник), Урочище Жовта круча (86 га, с. Жовта Круча; усі – 1999), Юрківський лиман (2002, 128,8 га, с. Юрківка), Балка Драна (52 га), Балка Новоіванівська (66 га; обидва – с. Новоіванівка), Балка Зеленянська (70 га, с. Василівське), Балка Кущовська (60 га, с. Кущове), Балка Нестерянська (20,1 га, с. Нестерянка), Балка Новотроїцька (74,7 га, с. Новотроїцьке), Балка Отріщанська (80 га, с. Ясна Поляна), Балка Широка (44 га, смт Комишуваха), Жовтокручанська Балка (110 га, с. Жовта Круча; усі – 2013, ландшафтні), пам'ятки природи Балка Велика кам'яна (1984, 5 га, с. Новоданилівка, комплексна), Віковий дуб черешчатий (1987, с. Білогір'я, ботанічна).

Оріхівщиною проходить автомобіл. шлях нац. значення Бориспіль–Запоріжжя–Маріуполь. Залізничні станції: Кирпотине, Мала Токмачка, Обща, Оріхівська, Фісаки. Гол. підприємства: Запоріз. експеримент. завод транспорт. засобів, хлібоприймал. підприємство «Фісаківське»

(обидва – смт Комишуваха), «Агропром Трейд-Лтд» (с. Таврійське), птахофабрика Прилуцького (с-ще Зарічне), «Техагроснаб-3000» (с. Нестерянка), Нестерян. птахофабрика. Були розвинуті рослинництво зернового та тваринництво м'ясо-молоч. напрямів, птахівництво, овочівництво. На поч. 2010-х рр. діяли Оріхів. с.-г. технікум (від 2014 – коледж Таврій. агротехнол. університету), 32 заг.-осв. школи; Оріхівський краєзнавчий музей, 26 клуб. закладів, 30 б-к, 3 дит. муз. школи, художня школа; 12 закладів охорони здоров'я, рай. лікарня, 21 фельдшер.-акушер. пункт. Функціонували 5 нар. і 3 зразк. аматор. колективи. Новини р-ну висвітлювала г. «Трудова слава». У смт Комишуваха – Свято-Єлизаветин. жін. монастир. Обстежено декілька десятків давніх курганів і курган. могильників. Побл. Комишувахи збереглися залишки Микитин. фортеці Дніпров. лінії (1770–80-і рр.).

Серед видат. уродженців – лікар-терапевт, академік НАНУ, АМНУ, Герой України Л. Мала (с. Копані), фахівець у галузі атом. енергетики, академік АН СРСР М. Доллежаль (с. Омельник); педагоги М. Білий (с. Мала Токмачка), М. Приходько (с. Таврійське), правознавець А. Іщенко (с. Білогір'я), фахівець у галузі металургії В. Кравченко (с. Магдалинівка), економіст М. Твердохліб (с. Таврійське), лікар-хірург М. Дудко (с. Копані), лікар-кардіолог В. Сиволап (с. Новотроїцьке), лікар-терапевт, пульмонолог Р. Шевченко (с. Юрківка); етнограф, літературознавець Г. Булашев, поет І. Левченко (обидва – с. Мала Токмачка), письменник І. Сухар (с. Омельник); живописець, засл. художник України В. Грицаненко, художник-монументаліст В. Нескоромний (обидва – с. Мала Токмачка), майстер лозоплетіння І. Бірюк (Комишуваха); актор, нар. арт. України В. Чорношкур (с. Єгорівка), співак П. Сергієнко (с. Преображенка); Герої Рад. Союзу В. Денисенко, І. Проскуров (обидва – с. Мала Токмачка), Т. Доценко (с. Новоселівка), І. Клименко, М. Любименко (обидва – с. Новоандріївка), В. Левітан (с. Таврійське). У с. Хитрівка (нині у межах Комишувахи) минули дит. та юнац. роки письменника-гумориста Г. Літневського; у Новоандріїв. школі вчителював мовознавець О. Стишов.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. До 90-річчя утворення Оріхівського району. [Б. м. р.].

Бібліографічний опис:

Оріхівський район / С. В. Коваленко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-75756>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).